

30/12

Realisterna i Cliveden House

GEOFFREY DAWSONS dagbok, utförligt citerad i Wrenchs levnadsteckning, är ett av de dokument i vilka man får en vida klarare föreställning om den engelska eftergiftspolitikens bakgrund än i ministeriella biografier och memoarer — kanske helt enkelt därför att ministrarna var mera tvungna att rationalisera och motivera och att de så ofta talade och skrev med tanke på eftervärlden. Ett annat aktstykke av jämförlig betydelse är *Thomas Jones A Diary with Letters* (Oxford University Press, 30 shilling), som utkom förra året. Jones (född 1870) var ämbetsman och administratör i skilda stiftelser; han var under 20- och 30-talen vän och rådgivare till en rad ledande ministrar, främst Lloyd George, Bonar Law, MacDonald och Baldwin, och umgicks ständigt i den krets av politiker, diplomater och societetsmännskor som hade till yrke eller till huvudsakligt tidsfördriv att resonera om statens affärer.

Jones kan lika litet som Dawson misstänkas för att ha sympatiserat med diktaturens våldshandlingar, despoti och aggressioner. Han var religiös idealist, övertygad demokrat, politiskt synes han ha svävat mellan de tre engelska partierna. Med sina mera begränsade medel, samtal och brev arbetade han emellertid för "försoning" med Hitlers Tyskland lika ivrigt som Dawson. Han sökte gång på gång ordna ett möte mellan Hitler och Baldwin; liksom alla skildrare betonar han att det var nästan omöjligt att förmå Baldwin till ett allvarligt samtal i politiska frågor. Han besökte Hitler vid två tillfällen, den ena gången tillsammans med Lloyd George, som nästan föll i gråt inför Hitlers smicker och talade om vilken fin och anspråkslös man Hitler var. Jones träffade ofta Ribbentrop under dennes tid som ambassadör i London och lyssnade andäktigt till försäkringarna om att Hitler "är mycket lik Baldwin", "den mest konservativa av alla konservativa". Kärnan i Jones verksamhet under åren före München framgår av orden: "Jag fortsätter oavslutligt att predika mot en politik som innebär ostracism av Tyskland, hur oberäkneliga Hitler och hans kamrater än är."

En samlingspunkt för Dawson, Jones och politisk societet över huvud var Cliveden House, det slott där lord och lady Astor residerade. "Konversationen i detta hem är", skrev Jones i ett brev, "ständigt om po-

Regeringskollegerna hurrar för Neville Chamberlain då han anträder flygfärden till München 29 september 1938. Centralgestalten är utrikesministern Halifax; till höger i förgrunden flygministern Kingsley Wood.

Frankrikes och framför allt USA:s hjälp kunde inte påräknas; i USA var isolationismen ännu helt förhärskande. Inte heller var dominions — främst Kanada, Australien och Sydafrika — redo att stödja England i ett krig under skedet 1935—1938. Det var, före den tjeckoslovakiska kuppen på våren 1939, omöjligt att veta, säger man, om inte Hitler skulle slå sig till ro med de redan vunna vinsterna. Enligt den idealtypiska motiveringen kom kriget just då det borde komma: England hade hunnit att någorlunda rusta upp, Hitlers falskhet och erövringsplaner hade insetts av alla, det engelska folket och dess avläggare i dominions var äntligen eniga — allt detta har

Thomas Jones (foto från 1938).

man Baldwins och Chamberlains försiktiga politik att tacka för. Andra motiv framhävs också, med gillande eller kritik. Många ledande engelsmän hade en känsla av skuld inför Versaillesfreden; till en viss grad framstod eftergifterna för Hitler som en gottgörelse av denna fred. Uppenbart är också att det i England fanns en tendens att, utan sympati för nazismen som sådan, i det starka och nationella Tyskland se ett bälverk mot kommunismen.

Dessa skäl, eller några av dem, påverkade säkert de personer som jag här presenterat som typiska företrädare för eftergiftspolitik. Imperialisten Dawson, exempelvis, var rädd för att samväldets enhet skulle brytas genom en mera fast politik, han kände samvetsqual över Versaillesfreden, han fruktade kommunismen vida mer än nazismen.

Men dessa rationella motiv är något annat än de tänkesätt och stämningar som gör Dawsons och Jones anteckningar och brev till ideologiska uttryck för eftergifts-

politiken. Dessa män och många andra i samma krets är förtjänta av så gott som alla mera ordinära och konventionella honnörsord: de var humana, hederliga, sannfärdiga, arbetsamma, rätttrådiga, lojala, samvetsömma, dygdiga; religiositet, idealism, patriotism, liberalism (i ordets vidare mening) var den självfallna grundvalen för all deras verksamhet. Men ändå var de inte bara anhängare av eftergiftspolitik, hela deras inställning till nazismen var halvhjärtad. De ogillade förvisso tyranniet, koncentrationslägren, judeförföljelserna, men de var inte fyllda av harm och förbittring; de beklagade lidandet men blev inte förtvivlade eller kamplystna; de konstaterade Hitlers lögn och löftesbrott, men hoppades ändå på en avspänning. Det är ljumheten, bristen på starka reaktioner som framför allt behöver förklaras — i England lika väl som på andra håll.

Till en del ligger förklaringen säkert i okunnighet, kanske avsiktlig, men i det stora hela robust och naturlig. Man kände de viktigare händelserna, inte detaljerna och inte sinnelaget bakom brotten. Läsning av skrifter i aktuella ämnen tycks ha varit denna krets främmande; åsikterna utformades under samtal med andra lika ovetande. I alla dessa anteckningar har jag

litik, morgon, middag och kväll. Vi bildar och störtar regeringar, diskuterar namn för den och den posten." I centrum satt lady Astor, efter allt att döma en av dessa på en gång kvittrande och målmedvetna damer som män faller för och kvinnor längtar att förgifta; denna dygdiga lady flirtade med Gud, Stalin och Hitler, och nu var det Hitlers tur. Samtalen i detta rika och förnäma hus beskrivs alltid som djupsinniga och spirituella, men ännu tycks inte ett vettigt ord ha blivit rapporterat därifrån. Säkert är att i denna vrå för trötta statsmän (med 200 rum) serverades den atmosfär av trevnad, trygghet och överklighet, som kunde inspirera beslut i eskapismens och den slöa optimismens tecken.

Både vid denna tid och senare har motiv för eftergiftspolitik anförts, som, om också stundom motsägande och tveklaktiga, i väsentliga punkter sannerligen inte saknar tyngd. England var för svagt och den engelska opinionen för pacifistisk för att en fast hållning i tid skulle ha varit möjlig.

inte funnit ett ord om att någon läst Hitlers "Min kamp" eller "Den gula fläcken" eller andra för kännedom om nazismen avgörande aktstycken. Att knappast någon av de skrivande eller omnämnda personerna kunde tyska bidrog i sin mån till att man lärde sig så litet om saken. Då och då omtalas att en flykting berättat hemska historier, men man undvek att fördjupa sig i dem, ibland avvisades de som judisk eller kommunistisk hatpropaganda. Resenärer kunde berätta att allt var lugnt och trivsamt i Tyskland; notiserna om tåg som gick efter tidtabellen saknas inte i rapporterna från diktaturstaterna. Det var vanligt att tala om att tyskarna ville ha det som det var; miljonerna kuschade och pinade glömdes bort. Ofta påpekades det att Hitler, Göring, Ribbentrop och andra vid sammanträffanden visade sig vara älskvärda och angenäma, i vissa fall att de rent av talade engelska. En massmördare, utklädd till statschef eller diplomat, blev enligt gammal god sed automatiskt en gentleman. Den numera ryktbare historikern Toynbee förklarade sig efter ett samtal med Hitler vara övertygad om dennes "ärliga vilja att bevara freden i Europa"; Jones bad honom genast anteckna denna uppgift och sända kopia till Baldwin och Eden; det gällde att få Baldwin att lita på Hitler, "tiden är inne för det enkla och direkta Lincolngreppet". Det var män med god vilja som tänkte så.

Och dock får denna goda vilja inte överskattas. Det är något steltnat, uniformerat, opersonligt över idealismen, moralen och dygden i denna grupp. Man gick till kyrkan och bad sina böner, man var perfekt i pliktuppfyllelse och presterade ibland en självuppoffring, men ville förbättra det sociala läget, man hatade förnekelse, grymhet och libertinage. Men känslorna var torra och frusna, knappast mer än invanda ord och gester; dessa professionellt intellektuella och andliga tycks aldrig ha fört ett samtal om de ting de ansåg sig representera, de talade om kabinetsposter, utnämningar och lagförslag, middagar och jakter. Under abdikationskrisen 1936 blev det verkliga liv i sumpen; Baldwin arbetade ivrigt flera dagar i sträck, Dawson skrev ledare efter ledare, Clivedenkretsen pratade och skrev med en glöd som krossandet av kontinentens frihet inte kunde väcka.

Dawson, Jones och deras vänner var inte bara idealister; de var lika stolta över att vara realister, att inte vara svärmare och fanatiker. Som så ofta innebar realismen att man stannade vid det konkreta, närliggande, oväsentliga; verkligheten hade smält ned till dagens plikter, hän-

delsel och skvaller. Det var något smått opassande över stora perspektiv, stora lidanden, stora passioner. Gud var chef för kyrkan, kärleken något romantiskt som hände i ungdomen, döden en finare begravning. Från denna synpunkt kan dessa dagböcker te

Fjorton dagar före München: Hitler ledsagar Chamberlain uppför trappan i Berchtesgaden.

sig begränsade och dumma som en jaktjournal; stollarna i Hyde Park, som talar om solguden, allkärleken och Nirvana, kan tyckas närmare verkligheten än brasgruppen i Cliveden.

HERBERT TINGSTEN

I en föregående artikel (införd i onsdagsnumret) skrev Herbert Tingsten om Geoffrey Dawson och